

Bokanmeldelse

Tim Townsend: *Mission at Nuremberg. An American Army Chaplain and the Trial of the Nazis*. New York, HarperCollins Publishers, 2014. ISBN 978-0-06-199720-4. 402 sider.

Rettsoppjøret etter andre verdenskrig, de såkalte Nürnberg-prosessene, er velkjent. Vesentlig mindre kjent er det nok at en amerikansk feltprest hadde sitt virke blant de fremste nazi-lederne i denne tiden. Undertegnede var for eksempel ukjent med det. «Mission at Nuremberg» er historien om den lutherske presten Henry Gerecke (1893-1961) fra Missouri. Det er på flere måter en bemerkelsesverdig fortelling. Først 50 år gammel, i 1943, søkte han seg inn i det amerikanske forsvaret. Bare to år senere ble han bedt om å være prest for de fengslede nazi-toppene. Kan det tenkes en mer krevende tjeneste å bli stilt overfor? Hvordan forbereder og gjennomfører man et slikt oppdrag?

«Mission at Nuremberg» handler om dette. Samtidig kan boken etter anmelders oppfatning også leses som en innføring i feltpresttjeneste. Tim Townsend tegner i alle fall et omfattende bilde – vel å merke ikke begrenset til feltpresttjeneste – som han plasserer Gereckes tjeneste inn i. I så måte fremstår ikke Nürnberg-oppgøret i sin kjerne som noe helt annerledes Gerecke ble bedt om å gjøre. Naturligvis ble han svært overrasket over henvendelsen og måtte tenke alvorlig gjennom den. Men hva førte ham dit?

Da Gerecke gikk inn i militæret hadde han lang og bred erfaring som prest. Først i menigheten Christ Lutheran i St. Louis, så i Lutheran City Mission. Sistnevnte var en utpreget diakonal tjeneste som ikke minst omfattet fengselsarbeid. Det er en svært dedikert og engasjert fengselsprest vi møter. «Gerecke's heart was with these men [...] Gerecke believed the work of the City Mission was not just about comforting the sick and forgotten. It was about evangelization. He was an evangelical Christian a half century before the term gained political currency» (s. 39).

Da Gerecke begynte som feltprest, hadde de to sønnene hans Hank og Cork vært soldater i lengre tid; Hank allerede fra 1940. Under første verdenskrig hadde Gerecke selv villet være soldat, noe faren ikke ville se ham som: «You can't go to war. You're in divinity school» (s. 31). Inne i krigens fjerde år hadde det amerikanske forsvaret kritisk behov for feltprester. Gereckes søknad ble innvilget og etter grunnleggende opplæring ble han sendt til Fort Jackson i Boston, til det nyetablerte Ninethy-Eight General Hospital. I 1944 ble sykehuset

beordret til England og lokalisert øst for flyplassene Ramsbury og Membury. De allierte benyttet Ninethy-Eight som transittsykehus under sine luftevakueringer fra det europeiske kontinentet. Mot krigens slutt ble sykehuset beordret fra England til Verdun i Frankrike og videre til Tyskland og München.

Det var der Gerecke gjennom sin sjef, oberst Sullivan, mottok henvendelsen fra oberst Burton Andrus om å komme til Nürnberg. Andrus var sjef for 6850th International Security Detachment og således fengselet der de nazistiske forbryterne satt inn. Han var fast bestemt på at det var nettopp Gerecke han ville ha. Gereckes gode rykte hadde åpenbart løpt langt i forveien for ham. Men hvordan skulle han nå forholde seg? Dette var ikke lett. Men han kom til avklaring: «If, as never before, he could hate the sin but love the sinner, he thought, now was the time. He walked back into Sullivan's office: 'I'll go', he said» (s. 105).

Det var en nervøs prest som møtte for sin nye sjef og ble introdusert for sin nye menighet, en etter en. Beslutningen om å stille en prest til disposisjon for de fengslede nazi-lederne var kontroversiell blant de allierte og den ble fattet sent. Fortjente de virkelig noe slikt? Det avgjørende argumentet ble henvisningen til hvilke plikter krigens folkerett pålegger den som har fanger i sin varetekt. Townsend forteller om hvordan Gerecke begynte sitt virke med å invitere den enkelte til gudstjeneste og å dele ut Johannesevangeliet og småskrifter til den som ville ha. Til å begynne med fikk han jevnt over ingen respons. Rudolf Hess, Hitlers nestkommanderende, var direkte avvisende hele fengselstiden. Mens Hermann Göring, riksmarskalken, var med på hver gudstjeneste. Han oppfordret til og med sine medfanger til å bli med.

Gereckes trofaste og utholdende måte å være prest på gav imidlertid resultater. Gradvis fikk han fangenes tillit. Unntaket var som nevnt Hess. Av de tretten han hadde et særlig ansvar for, ble Fritz Sauckel (Hitlers arbeidssjef) den første «to work seriously with Gerecke» (s. 170). Gerecke nevnte selv videre de tre «store»: Albert Speer (minister for bevæpning og krigsindustri), Hans Fritzsche (propagandaminister) og Baldur von Schirach (sjef for Hitlerjugend). «I shall never forget the sight of those three big men kneeling before the crucifix, asking that their sins be forgiven» (s. 181). Deretter tok de imot nattverden.

Et spørsmål Gerecke nødvendigvis måtte bli stilt i ettertid, var hvorvidt disse og andre faktisk hadde funnet tilbake til den kristne tro eller om det var frykten for den sannsynlige dødsdommen som drev dem. «My only answer is that I have been a preacher for a long time and have decided that [finding God] is the only way good many folk find themselves» (s. 182). Gerecke hadde ingen «lettvintholdning til sin egen tjeneste. Når det gjelder nattverden, gav han den ikke uten videre når han ble anmodet om det. Den som spurte, måtte bekjenne troen på

Jesus som sin frelser. En av fangene bekjente troen på Gud, men ikke på Jesus og hans død til soning for verdens synder. Etter å ha utfordret ham på dette, og fangen fremdeles sto på sitt, gjorde Gerecke det klart at han ikke kunne gi ham sakramentet.

Nå var ikke Gerecke alene om prestetjenesten. Med seg hadde han en katolsk kollega, Sixtus O'Connor, som særlig betjente de katolske fangene. Deres tjeneste, slik Townsend forteller om den, gir grunn til refleksjon. På den ene siden aktualiseres sentrale temaer i den kristne tro som forholdet mellom det gode og det onde (s. 220f) og tilgivelse (s. 278f). Townsend skriver nokså utførlig om dette. Som nevnt innledningsvis gir han omfattende bakgrunnsinformasjon for Gereckes tjeneste. Det gjør den «forståelig» for lesere som ikke er kjent med prestetjeneste i institusjon eller er spesielt bevandret i det kristne trosunivers. For et helt spesielt oppdrag utførte han jo. På den andre siden er det slående for anmelder, selv feltprest, hvor «enkel» og gjenkjennelig Gereckes tjeneste likevel er – i all sin særegenhet.

I så måte kan boken leses som bidrag til en kritisk og konstruktiv refleksjon over prestetjeneste i en militær kontekst. Personlig gjør Gereckes lidenskap for evangeliet inntrykk. Han var trygg i sin rolle som prest og *ville* noe med den. For dette var det han ble anerkjent. De av fangene som ble dødsdømt, fulgte han bokstavelig talt helt til galgen. Mange års erfaring fra det sivile hadde dyktiggjort ham til feltpresttjeneste, som i sin tur gjorde det mulig å gå inn i Nürnberg-opdraget.

Boken kan også gi innspill i den omstillingen det norske feltprestkorpset for tiden gjennomgår. Omformingen fra å være kirken (i praksis den lutherske) i Forsvaret til å bli en tros- og livssynstjeneste er gjennomgripende. Det er da interessant å lese om hvordan den evangelikale Gerecke arbeidet aktivt for at katolsk personell måtte få en prest av samme konfesjon som dem selv, likeens at de som var jøder måtte ha tilgang til en rabbiner. Endelig er boken et vitnesbyrd om hvor viktig det er at folkerettens forpliktelser også om religiøs betjening opprettholdes. Nettopp i møte med det verste skal de stå sin prøve. Boken anbefales!

Trygve Tyreid

